

Петрига О.М., к.е.н., доцент

Інститут інтегрованих форм навчання НМетАУ

Прус Ю.О., к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА І ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Ефективність та інтенсивність суспільного виробництва значною мірою залежить від його енергозабезпеченості, бо енергетика створює особливі матеріальні енергетичні ресурси, які зумовлюють функціонування практично всього виробничого комплексу економіки країни.

Енергетика – галузь господарського комплексу країни, що включає виробництво, розподіл і споживання всіх видів енергії. Енергетика в широкому розумінні – це галузі господарського комплексу, що охоплюють вивчення і використання природних ресурсів, до яких належать різні види, такі як вугілля, торф, сланці, нафта, природні горючі гази та енергія водних потоків, ядерна енергія, теплота глибинних шарів землі та ін. У вузькому значенні під енергетикою розуміють галузь техніки, що займається виробництвом, передачею, розподілом і споживанням енергії у різних її формах.

Створення МТБ будь якого суспільства безпосередньо пов'язано з електрифікацією і удосконаленням на цій основі техніки, технології, організації виробництва та ін. Електрифікація виробництва є одним із основних напрямків технічного прогресу майже в усіх галузях економіки країни, особливо у промисловості і в сільському господарстві, який характеризується широким впровадженням електрифікованих машин, обладнання, приладів і засобів електроавтоматики з метою збільшення виробництва та покращення якості продукції, скорочення затрат праці та прискорення строків виконання робіт, зниження собівартості і втрат продукції.

Будь-який виробничий процес чи будь-який вид обслуговування пов'язаний з використанням електроенергії. Електрифікація і автоматизація

виробництва є основою розвитку продуктивних сил на сучасному етапі функціонування суспільства.

Галузі, що виробляють паливо та електроенергію органічно взаємопов'язані з рештою інших галузей економіки, в результаті чого створюється реальна основа для системного і комплексного підходу до розміщення цих галузей та обґрунтування оптимальних шляхів їх розвитку і використання з урахуванням можливостей підвищення ефективності всього господарського комплексу країни. Тому, в нових економічних умовах, паливо та енергію потрібно розглядати і як матеріальний ресурс і як матеріальний фактор виробництва.

На сучасному етапі розвитку економіки країни роль паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) неухильно зростає. ПЕК – це сукупність галузей промислового виробництва, які здійснюють видобуток палива, виробництво електроенергії, їх транспортування та використання. До складу ПЕК входять галузі паливної промисловості: вугільна, нафтова, газова, торф'яна, сланцева та електроенергетика, яка охоплює теплові, гідро- та атомні електростанції, а також трубопровідний транспорт і лінії електропередач. Кінцевою метою його функціонування є надійне забезпечення потреб населення та всього господарського комплексу країни в паливі та електроенергії. Соціально економічний розвиток країни нерозривно пов'язаний з рівнем розвитку ПЕК, удосконаленням його енергетичного балансу, з обов'язковим врахуванням досягнень НТП. Від його стану значною мірою залежать темпи, масштаби і економічні показники зростання і розміщення продуктивних сил, створення необхідних умов праці і підвищення рівня життя людей. Одним з найважливіших завдань з удосконалення ПЕК є підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів, всебічна їх економія. Ця проблема нині є надзвичайно актуальною.

Нині щорічно втрачається щонайменше 50% виробленого палива і виробленої енергії. Для виробництва продукції на 1000 доларів США Україна витрачає у 8-10 разів більше нафтопродуктів, ніж розвинені країни і в 3-4 рази більше, ніж малорозвинені (Аргентина, Чилі та ін.). Переробка нафти в Україні

залишається досить низькою – лише 60% виходу готової продукції, тоді як в США – 90%, в країнах Європи (ЄС) – 80%, що викликає, крім цього, інтенсивне забруднення навколишнього середовища. Найбільш енергомісними галузями є транспорт і промисловість, яка споживає понад 60% усіх паливно-енергетичних ресурсів. Нині Україна споживає в три рази більше енергетичних ресурсів, ніж будь яка європейська країна. Все це свідчить про наявність значних резервів і можливі напрямки підвищення ефективності їх використання.

Домінуюча роль у споживанні паливно-енергетичних ресурсів України належить природному газу, питома вага якого в загальному споживанні котельно-пічного палива до недавнього становила 50%, вугілля – лише 25%, паливного мазуту – 6%. В структурі виробництва палива перевагу мало вугілля – майже 60%, нафта – 8%, природній газ – до 30%. Забезпеченість потреб країни в природному газі і нафті за рахунок власного виробництва є низькою – в межах 20%, решта – за рахунок постачання з інших країн (переважно з Росії), що привело, як відомо, до значного погіршення економіки України.

Тільки протягом 2009-2013рр. на закупівлю російського газу Україна витратила 54 млрд доларів.

Варто також зазначити, що за передостанні більше ніж 20 років в Україні не було відкрито жодного нафтового родовища. В газовій промисловості відбулося значне згорання геолого-пошукових робіт та промислового освоєння відкритих родовищ, що привело до найбільшого спаду видобутку газу за всі роки – до 17 млрд м³ на рік.

Видобуток вугілля необґрунтовано теж знизився до надзвичайно низького рівня – менше 60 млн.т., або майже в 3 рази. Із 345 вугільних шахт більшість із них не працює.

Більше ніж в 1,5 рази зменшилося виробництво електроенергії. В результаті нині Україна належить до енергодифіцитних країн і за рахунок власних джерел задовольняє свої потреби в паливно-енергетичних ресурсах менш ніж на 50%. Державна комплексна програма з енергозабезпечення на період 2001-2010 рр. залишилася не виконаною.

З огляду на достатню наявність розвіданих запасів вугілля в Україні, як на нашу думку, основна роль у забезпеченні потреб суспільного господарства країни в паливі нині повинна належати вугіллю, що і було передбачено діючою в попередні роки. Програмою стратегічного розвитку ПЕК країни, якою передбачалося здійснити докорінне удосконалення структури енергопостачання і забезпечення потреб власними енергоресурсами.

Вугілля в Україні є єдиним паливним ресурсом, запаси якого дозволяють повністю забезпечити власні потреби національної економіки. Його балансові (розвідані) запаси забезпечення (з урахування тимчасово окупованої частини Донбасу) становлять майже 200 років:

Для вирішення проблеми збільшення виробництва та підвищення ефективності використання вугілля, як на нашу думку, достатнім буде здійснення наступних заходів:

- покращення організації виробництва вугілля на діючих шахтах, особливо західного Донбасу (вугілля якого є придатним для використання на ТЕЦ та ін.), після відповідної обробки на збагачувальних фабриках та удосконалення технології його використання (змішування з антрацитом та ін.);

- введення в дію додатково не працюючих шахт і лав, які можна використати після економічно оправданих витрат;

- посилення мотивації праці виробництва вугілля та ін.

Підвищення рівня забезпечення споживання нафтопродуктів та ефективності їх використання є можливим здійснити за рахунок збільшення глибини (до 3000-4000м) власного видобутку нафти та поглиблення переробки її до 80%. В результаті цього рівень забезпеченості споживання нафтопродуктів власного виробництва зросте від 9,1-20% до 40-50% і буде достатнім для підтримання державою конкуренції та усунення монополії на їх ринку.

Видобуток газу в Україні, враховуючи його запаси, втім числі і метану, є можливість в найближчі 3-5 років, за рахунок додаткового освоєння відкритих

та розвіданих родовищ в результаті відновлення за останні два роки геологопошукових робіт, збільшити в 2-3 рази, про що свідчать і заяви урядовців.

За розвіданими записами газу Україна в Європі нині посідає третє місце, має потужну ГТС, що має можливість доправити видобутий газ до споживачів. Це дасть можливість забезпечити потреби виробництва і надання послуг населенню та ін. за рахунок власного видобутку газу та позбавитися залежності в споживанні газу від Росії та ін. країн.

Збільшення виробництва електроенергії, як на нашу думку, першочергово слід вирішувати за рахунок діючих АЕС – їх реконструкції та ін. заходів, з метою підвищення їх надійності та введення в дію блоків різної будівельної готовності на Хмельницькій та Рівненській АЕС. При цьому, АЕС зможуть довести виробництво електроенергії до 98 млрд. кВт/рік (як і передбачалося за Національною енергетичною програмою України на період 2001-2010 р.р.), що дозволить перевершити допущений спад її виробництва та задовольнити виробничі і соціальні потреби країни в електроенергії, яка нині є в рази дешевшою від виробленої на інших видах електростанцій. Саме це і дасть можливість значно знизити ціни (тарифи) для її споживачів, та збільшити її споживання, що сприятиме значному підвищенню ефективності виробництва продукції, зниженню вартості товарів (продукції) і надання послуг населенню та збільшенню експорту електроенергії.

З погляду забезпечення належної безпеки, надійності електропостачання та підвищення ефективності використання, як на нашу думку, виробництво і реалізація електроенергії, особливо АЕС, газу та продукції нафти має бути монополією держави. Крім цього, держава для здійснення регулювання цін на енергетичні ресурси в ринкових умовах господарювання, має мати необхідну кількість нафтопереробних заводів, заправочних бензоколонок та ін.

Підвищення цін (тарифів) на електроенергію, газ, бензин та ін. енергоресурси в сучасних умовах господарювання руйнівно діє на економіку всіх видів підприємств, галузей та всієї країни, погіршує якість виробництва продукції та надання послуг підприємствами і установами соціальної інфраструктури (лікарень, шкіл, дитячих садків, ВНЗ освіти та ін.), значно

погіршує соціально-економічний стан населення всієї країни, вирівнювання умов життя між містом і селом та сприяє необґрунтованому підвищенню цін практично на всі види продукції і надання послуг та розвитку інфляції.

Енергетичні ресурси і ціни (тарифи) на них мають працювати на економіку всієї країни.

Важливим напрямком підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів є ресурсозбереження, яке забезпечує їх економію та збільшення виробництва продукції за тієї самої кількості використання сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів. Основними напрямками його в ПЕКЕ:

- розробка та впровадження енергозберігаючої техніки і технології;
- широке використання вітрової, сонячної та нетрадиційних видів енергоресурсів;
- удосконалення технології передачі електроенергії на відстань;
- використання енергосистем з розподільчою генерацією;
- підвищення якості виробництва й реалізації енергетичних ресурсів;
- належний облік і контроль використання енергетичних ресурсів та ін.

Важливе значення що до цього має розробка паливно - енергетичного балансу (ПЕБ) країни з оптимальною структурою надходження (виробництва) і використання різних видів енергетичних ресурсів.

Основним завданням розробки і дотримання ПЕБ є ефективне і надійне забезпечення потреб країни і населення в дешевій енергії високої якості з прийнятними техніко-економічними показниками, які б сприяли економічному розвитку всього господарства країни та покращенню соціально-економічного стану її населення.

Література

1. Актуальні проблеми розвитку вугільної промисловості України/Антоша О., Логвиненков В.//Економіка України.-2006.-№12.
2. Проблеми та шляхи удосконалення державної політики України у галузі енергозбереження./Єрмілов С.//Економіка України.-2006.-№9.
3. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: навч.-метод. посіб./О.М. Петрига – К.:ДП «Вид. дім «Персонал», 2009.-302с.
4. Статистичний збірник України за 2011р./За ред.О.Осауненко.-К: ТОВ «Август «Трейд», 2012.-560с.